

מסקנה אך ניכוש ע"י מעדר צ"ע, משום דהוי תולדה דחרישה. ונראה שלאוקמי שרי ככל התולדות המותרות לאוקמי. וזהו הקשקוש לאוקמי שהותר. (ועפ"ז התיר הגר"ל דיסקין עקירת האינגיל [יבלית]). אך לפני הניכוש יש להעדיף כיסוח של העשבים השוטים, כי בכיסוח אינו נוגע כלל בקרקע.

סימן כח

גן שנטע בשביעית*

- ו. קנס במלאכה דרבנן
  - ז. המקילים בגבולות ער"מ ובזה"ז
  - ח. איסור קליטה בשביעית
- מסקנה
- * * *

- ראשי פרקים
- שאלה
- א. דין הנוטע בשביעית
- ב. חיוב עקירה כשנטע אחר
- ג. עקירה באילן סרק
- ד. קנס על נטיעת אחרים
- ה. איסור בדבר שאינו שלו

שאלה

ובמס' גיטין (נ"ג ע"ב) הביאו תוספתא, דזוהי דעת ר"מ; אבל דעת ר' יהודה לחלק בין שוגג לבין מזיד, שבשוגג יקיים ובמזיד יעקור. אך בגמ' שם (נ"ד ע"א) הסיקו דבאתריה דר' יהודה חמירא להו שביעית. משמע שבמקום שאין שביעית חמורה בעיניהם, אפילו לר' יהודה בשוגג יעקור. והרמב"ם בהל' שמיטה (פ"א ה"ב) פסק: "הנוטע בשביעית, בין בשוגג בין במזיד יעקור. מפני שישראל חשודין על השביעית; אם תאמר בשוגג יקיים — יאמר המזיד שוגג הייתי".

גן באיזור הנגב לקח יחור של עץ קקטוס ושתלו על דעת עצמו בשוגג בשביעית בגינתו של בעה"ב, שלא על דעת בעה"ב. האם חייבים בעלי הגינה לעקור את העץ או לא?

א. דין הנוטע בשביעית

במשנה מס' תרומות (פ"ב מ"ג) שנינו: "הנוטע בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור".

דסלקא ליה שתא, ואי לא לא סלקא ליה שתא, ת"ש: ד"א נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות".

ולפי רש"י, הס"ד היה שאם נטע ל' יום לפני ר"ה של שביעית יבואו למנות אח"כ למפרע משבת ומזכירין שעץ זה ניטע בשבת. קמ"ל שלא נחשדו על השבתות. נמצא שלפירושו גם הטעם של חשד הוא בעצם אותו החשש של מונים, שמתוך המנין יבואו לחשוד בו שנטע בשבת, אלא שלא נחשדו ישראל על השבתות. אך מהירושלמי משמע שלא כפירושו של רש"י. וזו לשון הירושלמי במס' שביעית (פ"ב ה"ד):

"נטעו ומת, בנו מהו שיהא מותר לקיימו? — תני רב יעקב בר אבבי דברדליה: נטעו ומת — בנו מותר לקיימו. ואתיא כמ"ד מפני החשד; אבל כמ"ד מפני מונין — אף בנו מונה".

משמע מהירושלמי שהנימוק מפני החשד הוא קנס שקנסוהו על שנטע בשביעית, ולכן לא קנסו בנו אחריו; אך לטעם שמונים — אין זה קנס עליו אלא כדי שלא יבואו להזכיר שעץ זה ניטע בשביעית, ולטעם זה גם בנו חייב לעקור.

ג. עקירה באילן סרק

ולענין עץ סרק הוא להיפך: לטעם של חשד — גם הנוטע עץ סרק חייב לעקור. אך לטעם של מונים — רק בעץ פרי,

ולפי"ז חובה על בעלי הגינה לעקור את העץ.

ב. חיוב עקירה כשנטע אחר

ובהלכה זו לא מבואר מה הדין ביחס לנטיעת אחרים, האם גם אז חייבים לעקור או לא; אך בענין אחר מצינו חילוק בין עובר העבירה עצמו לבין אחרים¹.

בירושלמי שביעית (פ"ד ה"ב):

"טייבה ומת — בנו מהו שיהא מותר לזורעה? ר' יעקב בר אחא ור' אימי בשם ר' יוסי בי ר' חנינא: טייבה ומת — בנו מותר לזורעה".

וצ"ע אם גם בנוטע יש לחלק בין הנוטע עצמו לבין בנו, וכמו"כ יש להסתפק אם יש לחלק בין עץ סרק לבין עץ פרי. ונראה אולי לפשוט את שתי הבעיות. דהנה נאמר בגמ' בגיטין (נ"ג ע"ב):

"א"ר מאיר: מפני מה אני אומר בשבת — בשוגג יקיים ובמזיד יעקור, ובשביעית — בין בשוגג בין במזיד יעקור? מפני שישראל מונין לשביעית ואין מונין לשבתות. ד"א: נחשדו ישראל על השביעית ולא על השבתות".

ושאלו בגמרא:

"מאי דבר אחר" (רש"י למה ליה טעמא אחרינא)?

ותרצו:

"הכי קאמר: וכי תימא, שבת נמי דמיקלע יום ל' בשבת, דאי נטע, ההוא יומא הוא

ולפירושו, לא קנסו אלא במי שעבד בשדה באיסור, ששדהו אסורה עליו, ואם נתיר מכירתה לאחרים — לא הועלנו בקנס זה כלום, שהלה יערים ויעבוד בשדהו בשביעית וימכרנה לאחרים במחיר גדול. אך בשכיר שנטע בשדהו של בעה"ב אין לומר כן, שהרי אין אנו קונסין כלל את עובר העבירה אלא רק את בעה"ב. ובשלמא אם הדבר נעשה מדעת בעה"ב — היה מקום לקנוס גם משום שמא יערים ויטע ע"י פועלים, וגם משום שיש האומרים, שלא רק הנוטע עובר עבירה בשביעית אלא גם בעל השדה עובר, שאדמתו לא שבתה בשביעית, והרי נאמר "ושבתה הארץ שבת לה" (חז"א סי' י"ז, ע"י שבה"א קונט"א א', ומעדנ"א סי' י"ג); אך כשהדבר נעשה בלא ידיעתו — מותר. אלא שיש לומר, כשם שקנסו שוגג אטו מזיד, כך יש לקנוס כשהדבר נעשה בלא דעת בעה"ב אטו כשהדבר נעשה מדעתו. ואף שיש לחלק בין שוגג, שקנסו בגלל מזיד, למקרה זה, שדומה לאנוס (ומצינו ששוגג טעון כפרה ואנוס אינו טעון כפרה). מיהו, זיל בתר טעמא, שישראל חשודים על השביעית. ואם תאמר אנוס יקיים — יאמר המזיד אנוס הייתי. (מיהו יתכן לומר שאנוס לא שכיחא, ובמקום דלא שכיחא לא גזרו רבנן. וצ"ע).

והנה הרמב"ם לא הביא להלכה דין זה המובא בירושלמי, שטייבה ומכרה שאסור ללוקח לזורעה. ונחלקו בדבר פאה"ש והרידב"ז.

דעת פאה"ש (סי' כ' ס"ק ל"ה) שהרמב"ם פסק כנגד הירושלמי, משום שבבבלי אמרו בכמה מקומות שהנוטע בשביעית לא קנסו בנו אחריו ולא הזכירו כלל דין לוקח (ע"י גיטין מ"ד ע"ב, בכורות ל"ד ע"ב ומ"ק ג' ע"א).

שמונים לו שנות ערלה, חייב לעקרו; אך בעץ סרק — פטור מלעקרו. ולענינו ממנ"פ יש להתיר: אם משום מונים — בעץ סרק אין מונין, ופטור מלעקרו. ואם משום חשד, דהיינו קנס — רק אותו קנסו ולא אחרים. וא"כ אין בעל הגינה חייב לעקרו.

וא"כ, אע"פ שהרמב"ם פסק כשתי הלשונות, שמצד אחד (פ"א הי"ב) פסק שהנוטע בשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור מפני שישראל חשודין על השביעית; ומצד שני (פ"ג הי"א) פסק שהנוטע בערב שביעית קודם ר"ה בתוך מ"ד יום יעקור, ואם מת מחייבים את הירוש לעקור, דהיינו כמ"ד מונין. לדין אינה נפ"מ, כי ממנ"פ אינו צריך לעקור. אמנם לפירושו של הר"י קורקוס הרמב"ם אוסר לנטוע בערב שביעית סמוך לשביעית משום מראית העין. וא"כ גם עץ סרק שניטע סמוך לשביעית חייב להיעקר וק"ו עץ סרק שניטע בשביעית עצמה. אך פאה"ש (כ"א, ט"ו) והחז"א (י"ז, כ"ה) פירשו את הרמב"ם משום מונין. וא"כ בעץ סרק אין סיבה זו ואין צריך לעקרו.

ד. קנס על נטיעת אחרים

אלא שעיקר הנחתנו, שדימינו את בעל הגינה לבנו של הנוטע טעונה בדיקה. בירושלמי (פ"ד ה"ב) מבואר חילוק בין טייבה ומת, שבנו מותר לזורעה, לבין טייבה ומכרה, שאסור לזורעה. וכ' בבית רידב"ז (סי' א' ס"ק י"ד) שאפי' לתת אותה במתנה לאחר אסור. וצ"ע אם יש לדמות שכיר למוכר או לא.

ובטעם האיסור למכור כתב הרא"ש: "שמא יערים בה, שימצא קופצים לקנותה".

לעקור את הנטיעה. ואין לומר שיש לדמותו לחוכר, דלפמ"כ, בחוכר, השדה נשאר ברשותו של הגגן. ואפילו לדעת הרי"ב"ז שאוסר לקנות, כבר כתבנו לחלק שמה שאסרו למכור הוא כדי לקנוס את עובר העבירה; אך כאן אין אנו קונסים אותו כלל, אלא את בעה"ב וכו"ל. ועי"ש בבית רידב"ז שכשאינו עושה מעשה, כגון יורש, לא קנסו, וא"כ ה"ה בנ"ד הבעלים אינם עושים מעשה להעביר את הגגן לרשותם, כי הוא כבר ברשותם, ולא קנסוהו.

ולכן נראה שא"צ לעקור. ומכיון שכך, אדרבה, יתכן גם שאסור להחמיר ולעקור דיש כאן משום בל תשחית במקום שאינו צורך מצוה. (ועי' עוד מש"כ להלן אות ח').

ה. איסור בדבר שאינו שלו

ונראה לי לחזק את מסקנתנו להיתרא ע"י סניף לקולא, עפ"י מש"כ המהרי"ט אלגאזי בבכורות (על הסוגיא בדף ל"ד) בטעמם של בית הלל ששדה שניטיבה בשביעית אוכלין פירותיה. ואמאי לא קנסו שלא יאכלו מפירות שגדלו בעבירה? ופירש, משום שבשביעית השדה הפקר ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והביא מהר"ש סיריליאו שג"כ פירש כן. וא"כ ה"ה בנד"ד, הגגן, שלקח יחור שאינו שלו ונטעו בגינה שאינה שלו — אין היחור נאסר, משום שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

אמנם יש להעיר על כך שכשכרת את היחור מן העץ לא היה היחור ראוי לשום דבר, ואם היה מניחו כך היה מתייבש, וגם אם היה מנביט אותו ולא שותלו אח"כ היה מתקלקל. ועכשיו שנטעו באדמה ואיפשר לו לחיות — אם נקנוס עליו לעוקרו אין כאן איסור דבר שאינו שלו,

ומשמע שהבבלי חולק על הירושלמי, והלכה כבבלי.

ונראה להטעים דבריו עפ"י האמור בבבלי (בכל המקומות הנ"ל) בבעיה אם קנסו בנו אחריו:

"לדידיה קנסו רבנן, והא ליתיה, או דלמא

לממוניה קנסו רבנן, והא איתיה".

משמע לכאורה שהבבלי לא פירש כהרא"ש שהקנס הוא משום הערמה, שא"כ בבנו ודאי שאין חשש הערמה, אלא הקנס הוא ש"לא יחרוך רמיה צידו", והספק הוא אם אסרו את הגברא, מלהנות מהעבירה שעבר, או את החפצא, שבו נעברה העבירה. ולמסקנה, שבבנו לא גזרו משום שלא קנסו בממוניה, א"כ ה"ה מותר למכור לאחרים; דרך לדידיה קנסו שלא ישתמש בשדהו שניטיבה, ועצם האיסור על החורש שלא למכור שדהו לאחר אף זה קנס (עי' שבה"א פ"א ה"ג), אך הקנס אינו בחפצא של השדה.

ובזה יש לישב את ראיית הרי"ב"ז ממה שהרמב"ם פסק (פ"א ה"ג) שאסור לחכור שדה שניטיבה בשביעית, וא"כ אסור גם לקנות, דמאי שנא? ולדברינו שנא ושנא, דלדידיה קנסו ולא לממוניה. ולכן במכירה, שמוציא את השדה מרשותו לגמרי — אין כאן קנס לדידיה; אך בחכירה, מכיון שהשדה עדיין ברשותו, אלא שהחכירה למחצה, לשליש ולרביע — נחשב הדבר כאילו הוא עצמו נהנה משדהו שניטיבה באיסור.

ודעת הרי"ב"ז (בית רידב"ז סי' א' ס"ק ל"ד) שהרמב"ם פסק שאסור לקנות שדה שנחרשה בשביעית, וכלל זאת במה שפסק שאסור לחכור שדה כזאת וכו"ל.

וא"כ לדעת פאה"ש, אפי' אם נאמר שנד"ד דומה למוכר — יש להתיר ולא

אומרים אין אדם אוסר דבר שאינו שלו). והנלענ"ד בהבנת דברי הרש"ס ומהריט"א שקנסות אינם כאיסורים החלים מאליהם. נבלה ובשר וחלב יאסרו את תערובותיהן גם אם נפלו ממילא, בלי תפיסת ידי אדם, אבל שדה שנטייה בשביעית מאליה ללא תפיסת ידי אדם לא תיאסר. (ורק ספיחין בשדות מסויימים נאסרו מדרבנן). לכשתמצי לומר גם הגדרה זו היא בכלל דברי התוס' שרק במקום שיש מחשבה אמרו אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. כי גם אם נאמר שקנסו שוגג אטו מזיד, עיקר הקנס הוא במזיד, דהיינו במחשבת איסור, ושוגג נגרר אגב מזיד. וא"כ לא קנסו אלא במקום שיש מחשבת אדם, ולכן אין מקום לקנוס דבר שאינו שלו.

ו. קנס במלאכה דרבנן

ואולי יש לנו עוד סניף לקולא. הנה י"א בדעת הרמב"ם שכל נטיעה אינה אסורה אלא מדרבנן (הל' שמיטה פ"א ה"ד). ועיי' הערת הגרצ"פ פרנק (כרם ציון, אוצר השביעית, הלכות פסוקות פ"א ס"ק ד' עמ' שכ"ח) שהביא ראיה מהירושלמי בשביעית (פ"ד ה"ד) שר"ג מתיר ליטע אילן סרק בשביעית. ואם היתה נטיעה אסורה מה"ת — לא היה רשב"ג מתיר באילן סרק לגמרי. אך היה מקום להביא ראיה להיפך מהא דזמירה אסורה, לא יתכן שזמירה אסורה מה"ת ונטיעה מותרת (עיי' ר"ש שביעית פ"ב מ"ו ופ"א מ"א). ויתכן אולי ליישב את הסתירה בין שתי הראיות, עיי' חילוק בין אילן סרק לאילן מאכל. איסור זמירה מה"ת אינו אלא באילן מאכל. וכמו שהביאו בכרם ציון (אוצר השביעית, הלכות פסוקות פ"ג ס"ק ד') בשם הגרש"ז אויערבך דבמכילתא

שהרי מחזיר הוא את היחור למצבו הקודם לפני נטיעתו, שאם היה מניחו כך היה מתייבש, או מתקלקל.

ומ"מ נראה שיש כאן איסור דבר שא"ש, דהא גם אחרי שנטע את היחור באיסור — היחור הוא של בעה"ב והנטיעה היא ברשותו. ואף שנטיעתו ואיסורו באין כאחד — סו"ס נמצא שבנטיעתו מזכה את בעה"ב בנטיעה ואוסרה עליו; נראה דפלגין מעשיו, דהנטיעה מהני והאיסור לא מהני. ודו"ק, וצ"ע. ואע"פ שלדעת הרמב"ם (הל' גו"א פ"י ה"ד) יכול בעה"ב לומר לגנן עקור נטיעתך ולך (ובשמיטה יתכן שגם הראב"ד יודה לו שאין מצוה לנטוע עצים בא"י בשמיטה); כל עוד לא אומר לו כך הר"ז שלו.

אלא שיש להעיר על המהרש"ס והמהרי"ט אלגאזי. הרי לא בכל איסור אנו אומרים אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, שהרי הנותן נבילה בקדירת חבירו או חלב בבשר חבירו בודאי שאוסר אע"פ שהוא דבר שאינו שלו. ורק באיסור שתלוי במחשבתו אנו אומרים שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו עיי' תוס' יבמות (פ"ג ב' ד"ה אין). ור"ל דבר שתלוי במציאות בלבד — את המציאות אין להכחיש ומה לי הוא מה לי חבירו, סו"ס יש כאן מציאות של איסור כגון נבלה או בשר בחלב. אך במקום שהדבר תלוי במחשבתו ורצונו של האדם, אין לאדם סמכות לאסור עיי' מחשבתו דבר שאינו שלו. ולכאורה גם שדה שנטייה בשביעית, וכן נטיעה שניטעה בשביעית הן עובדות מציאותיות שאינן תלויות במחשבת האדם, וא"כ אדם אוסר דבר שאינו שלו. (ועיי' חי' רעק"א לאו"ח סי' רנ"ג ס"א שגם הר"ש החולק על התוס' מסכים בעקרון לכך שרק באיסורים שיש בהם גם מחשבה אנו

רצ"א). וכן דעת ערוה"ש וכנראה כך סבר גם המהרי"ל דיסקין.

השתא דאתינא להכי, י"ל שלא קנסו רבנן לעקור, אלא כשעבר על איסור תורה ולא על איסור דרבנן. עי' תוס' גיטין (מ"ד ע"ב ד"ה ניטייבה), וז"ל:

"פירש בקונטרס, נודבלה וקשה: דהא איסורא דרבנן הוא, והיכי פשיט מיניה בבכורות (ל"ד ע"ב) אצום און בכור דהוי איסור דאורייתא?

ומפרש ר"ח, ניטייבה — חרש בה חרישה יתירה, דהוי דאורייתא".

משמע דרק באיסור דאורייתא קנסו אותו, ולא באיסור דרבנן. וכ"כ בערוה"ש.

מיהו מהמשך דברי התוס' (גיטין שם) מוכח שגם באיסור דרבנן קנסו, דהא בנדירה גם הר"ח מפרש כרש"י, ואעפ"כ קנסו, משום דהוי מלאכה חשובה.

אמנם הרנ"צ פרידמן מסתמך על הש"ג שפסק כרשב"ג בברייתא. מיהו, כאן דעת רבנן לא הובאה בברייתא אלא רמזה במשנה, והלכה כסתם משנה ולא כרשב"ג דברייתא, ואפילו הש"ג מודה. ואמנם צ"ע אם אמנם יש ראייה שהמשנה חולקת על רשב"ג, עי' הערות הגר"ש ישראלי בהתוה"מ (שם). ועי' הוכחת הגרצ"פ פראנק שנטיעה היא רק מדרבנן, וא"כ גם לדעתו אין הוכחה מהמשנה.

והנה, מאידך גיסא מצאנו דלא קי"ל כרשב"ג ואפילו במשנתנו, עי' ב"ק (ס"ט ע"א), דלא קי"ל כרשב"ג שם. וצ"ע בפוסקים.

מיהו, כ"ז נכון לדעת ערוה"ש שפוסק שבדרבנן לא קנסו, אך לפי האמור לעיל לד' התוס' קנסו גם בדרבנן. אך כסניף יש לצרף את דעת המקילים, לפחות לענין זה של מניעת עקירת העץ.

למדו איסור עבודה ביתר האילנות מהכתוב "וכן תעשה לחרמך לזיתך":

"מה כרם שהוא בעשה ועוברים עליו - אף כל שהוא בעשה עוברים עליו".

א"כ איסור זה אינו אלא באילני מאכל, שיש בהם קדושת שביעית והם בעשה ד"תשמטנה"; אך לא עצי סרק. וא"כ אין איסור זמירה בעצי סרק. וממילא אין ק"ו לאיסור נטיעה מה"ת אלא בעצי מאכל ולא בעצי סרק. (ובטעם החילוק בין עצי סרק לעצי מאכל עי' להלן סי' ל"ב).

ובזה יש ליישב מה שהק' על הרמב"ם מגיטין נ"ג ע"ב דנטיעה בשביעית היא מה"ת (ועי' שבה"א קונ"א סי' ו' שתי' דמיירי בנטיעת גרעין), דהתם מיירי בעצי מאכל ולא בעצי סרק.

ועי' פסקי הגר"ל דיסקין (בשו"ת שלו סי' כ"ז, ה"ד בס' "בצאת השנה" עמ' ע"ו) שהתיר בשעה"ד לנטוע עצי אקליפטוס ע"י נכרי משום שאין איסור נטיעת עצי סרק מבואר. משמע שסובר שאין בנטיעת עצי סרק אלא איסור דרבנן, שאל"כ לא היה מתיר אמירה לגוי לנטוע אקליפטוסים.

ועי' ערוה"ש העתיד (הל' שמיטה סי' י"ט סעי' ה') שכתב:

"אפילו אילן סרק שאינו עושה פירות אסור לנטוע בשביעית. ונ"ל שזהו מדרבנן, כדי שלא יבואו לנטוע אילן העושה פירות".

ועי' התורה והמדינה כרך ד' (עמ' קפ"א-ד') שהרנ"צ פרידמן מתיר נטיעת עצי סרק אפילו לכתחילה, משום שפסק כרשב"ג. ובהתורה והמדינה (כרך ט"ו) הוכיח הרי"ד כהן שרוב רובם של הפוסקים אסרו לנטוע לכתחילה; אך גם הוא מסיק שאיסור נטיעת עצי סרק אינו אלא מדרבנן (שם עמ')

ז. המקילים בגבולות עו"מ ובוה"ז

עוד סניף לקולא יש לצרף מש"כ הראב"ד פ"ד הט"ו שבמקום שהשביעית מדבריהם אפשר שלא אמרו הנוטע בשביעית יעקור. וא"כ, באזור הנגב, שיתכן שאינו חייב בשביעית אלא מדבריהם — לא אמרינן בהו לעקור.

וזו לשון הרמב"ם:

"עבר וזרע בשביעית ויצא לשמינית... אם זרעו לירק — הואיל ונלקט בשמינית, בין ירקו בין זרעו מותר".

והשיג הראב"ד:

"לא מצינו בזרע בשביעית שום היתר... והנוטע בשביעית יעקור... ולא משכח"ל אלא שזרעו עכו"ם, א"נ במקומות שהשביעית מדבריהם, דאפשר דלא אמרינן בהו יעקור".

וכ' הרדב"ז, דמלשון הרמב"ם משמע דלא כהראב"ד; שמלשון "עבר וזרעו בשביעית" משמע שהמדובר ביהודי ולא בגוי. וכן משמע שהמדובר אפילו במקום שהשביעית מדבריהם. (ונלענ"ד להוכיח כדבריו ממש"כ הרמב"ם שם בהל' כ"ו שבמקום שהשביעית מדבריהם הספיחין מותרים באכילה, ומכיון שהרמב"ם כאן אוסר ספיחין ע"כ א"א לומר שהמדובר במקום שהשביעית רק מדבריהם). אלא המדובר במי שזרע בעבירה, ולא קנסו אלא אותו ולא אחרים. ולכן מותר לדעת הרמב"ם לאחרים לאכול ירק זה.

והנה מרן הרב זצ"ל בשבת הארץ (פ"ד הל' ט"ו) הוכיח מדברי הראב"ד שם שכל דבמקום שהשביעית מדבריהם אינו חייב לעקור אם נטע בשביעית, דה"ה בזה"ז למ"ד ששביעית אינה אלא מדבריהם, שאינו צריך לעקור מה שנטע באיסור בשביעית.

ולכאורה יש לחלק בין מקום שלא נתקדש כלל בקדושה שניה, שכל עיקר

איסורו אינו אלא מדרבנן, למקום שנתקדש בקדושה שניה, שעיקר איסורו מה"ת אלא שמפני שהיובל אינו נוהג אין השביעית נוהגת בו — ששם דינו חמור יותר, ואם נטע חייב לעקור.

אך מרן הרב זצ"ל לשיטתו קאזיל במבוא לשבה"א (פי"א), שמביא את סברת בית הלוי לחלק בין סוריא, שכל עיקר קדושתה מדרבנן, לא"י בזה"ז, שעיקר קדושתה מן התורה ורק שביעית נוהגת בה מדרבנן; וחולק עליו וסובר כשיטת בעל התרומה ורש"י, שכיון ששביעית בזה"ז דרבנן — א"י דינה כסוריא ויש קנין לגוי להפקיעה מידי שביעית.

ואין להקשות, אמאי לא נקט הראב"ד: כגון שביעית בזה"ז? וי"ל דלטעמיה קאזיל. וכמו שהוכיח מרן הרב זצ"ל במבוא (פ"ג) בביאור שיטת הראב"ד, שעד חורבן הבית היתה השמיטה מדאורייתא, כי ביה"ד הגדול היה עוד קיים, ואחרי החורבן אפילו מדרבנן אינה נוהגת אלא ממדת חסידות בלבד.

אמנם הרדב"ז הוכיח מלשון הירושלמי דלא כהראב"ד, אך מ"מ הראב"ד הוא עמוד גדול לצרף אותו כסניף להיתר. ויש לסמוך בנ"ד על הרדב"ז ממנ"פ. אם כהראב"ד יש להתיר משום שהמדובר בתחום עו"מ שלא נתקדש. ואם כהרמב"ם יש להתיר משום שמדובר באחרים ולא בנוטע עצמו.

ח. איסור קליטה בשביעית

והנה, בנידון שלפנינו התעוררו השואלים לשאל מיד למחרת הנטיעה. וא"כ השאלה היא, מכיון שהיחור עוד לא נקלט — שמא יש מצוה לעקור כדי למנוע את הקליטה ולהציל את הנוטע מאיסור. וכהא דאמרי' בשבת (ד' ע"א) בענין רדיית פת מהתנור לפני שתאפה.

מכיון שהזריעה היתה באיסור י"ל דגם הקליטה יש בה איסור. (ודמיון רחוק לזה יש להביא מסברת המשל"מ לחלק בין תחילת מעשה באיסור, שאסור גם כשסופו היה ממילא, לבין תחילת מעשה בהיתר: עי' פ"ג מהל' ביאת מקדש. וגם המנ"ח כ' לדמות כן. עיי"ש).

וכן מוכח לכל המעיין בדבריו שהקליטה אף היא אסורה בעצם, ורק משום שזרע בערב שביעית מתיר, משום שלא נעשה כאן מעשה איסור.

ועי' כרם ציון, הר צבי (עמ' ע"ח-ע"ט), שהוכיח שאין איסור מה"ת בקליטת שביעית, כי הקליטה לכשעצמה אינה מלאכת זריעה האסורה מהתורה אלא תולדה לכל היותר. וכן כתב הגרש"א במעדנ"א סי' י"ג. (ומש"כ שם שהאיסור הוא לא רק הקליטה אלא הגידול י"ל עפי' מש"כ התוס' ב"ה י"ב שבזה לא יתכן שאסרה התורה. וצ"ע). ועכ"פ מדרבנן יש איסור (מיהו לפי הוכחת הגרצ"פ צ"ע אם אסור גם מדרבנן). וצ"ע בכך. ויש להביא ראיה שעיקר האיסור בשביעית הוא השרשה מהשגת הראב"ד (פ"ד הל' ט"ו) שכתב: "משהשריש בשביעית יעקוד". משמע שאם נזרע בשביעית והשריש במוצאי שביעית — לא צריך לעקור.

מיהו בתורת הארץ (ח"א, הל' שביעית, פ"ו אות י"ב) הביא ראיה שעיקר האיסור בשביעית הוא הנטיעה ולא ההשרשה, מהירושלמי בתרומות (פ"ב ה"א):

"נטע פחות מל' יום לפני מוצאי שביעית ונכנסה שמניית — אין תימר חשד — יש כאן חשד, ואין תימר מונין — אין כאן מונין".

מבואר דלמ"ד משום חשד — צריך לעקור. ולענ"ד אין זו ראיה, דהירושלמי

וידוע מה שחקרו האחרונים אם יש לדמות זריעה לאפיה (רש"ש שבת ע"ג א' מנ"ח מוסך השבת זורע ב', אג"ט זורע ח' ודבר אברהם ח"א כ"ג ועוד), והוכיחו שבזריעה בשבת עובר את האיסור מיד עם הזריעה, שאם הדבר תלוי בקליטה — היכא משכח"ל שיעבור על איסור זריעה בשבת הא תמיד הקליטה היא ג' ימים אחרי הזריעה! מיהו יתכן ששביעית שאני, דהאיסור תלוי בקרקע, שנאמר "ושבתה הארץ". וא"כ האיסור תלוי בקליטה דוקא. או שמא יש איסור גם בזריעה וגם בקליטה וכשנעקור את העץ לפני הקליטה נציל את הנוטע מאיסור?

והנה המנ"ח (במצוה רח"צ בהוצ' מכון ירושלים אות ח' עמ' קי"ב) כ' לחדש שבשביעית חייב גם על הקליטה לחוד; והזורע בשביעית והתרו בו קודם קליטה — חייב שתיים, על הזריעה ועל הקליטה. והוכיח כן ממה שאסור לנטוע ערב שביעית קודם ר"ה ל' יום משום שהקליטה נעשית בשביעית. ומשמע שהקליטה לבדה ג"כ אסורה.

והחזו"א (סי' י"ז ס"ק כ"ה) דחה ראיתו, ששם האיסור אינו מצד הקליטה לחוד אלא בגלל תוספת שביעית; ובזה"ז שאין דין תוספת — מותר לנטוע עד ערב ר"ה. וכן הורה למעשה.

מיהו הרבה מן הפוסקים כתבו להחמיר ולא לזרוע או לנטוע בערב שביעית אפי' בזה"ז כשהקליטה תעשה בשביעית (עי' תורת השמיטה עמ' ו' שהביא כן מהטו"א והאג"ט והתור"ד).

וגם לדעת החזו"א י"ל דלא התיר אלא כשזרע בערב שביעית בהיתר והקליטה נעשתה בשביעית; אך כשזרע בשביעית,

החקלאות עפ"י התורה מס' 52, (כסלו תשמ"ח).

מסקנה

אם העץ עדיין לא נקלט — חייב לעוקרו.
אם העץ כבר נקלט — פטור מלעוקרו.

סימן כט

פרישת רשת על תמרים

שביעית לכאורה הדבר יהיה אסור. אולם במוצאי שביעית כל המלאכות כבר מותרות. ואע"פ שהפירות קדושים בקדושת שביעית גם במוצאי שביעית אסור רק לסחור בהם ולהפסידם, אך אין איסור לעבוד את הקרקע במוצאי שביעית גם כשיש פירות באילן, וכן מבואר בתוס' (ר"ה י"ב ב' ד"ה מנהג) בתירוצם השני. מאידך במשנה שביעית פ"ב משנה ה' שנינו: "ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין אותן". מבואר איפוא שאסור לעשות מלאכה בפירות שביעית שיצאו לשמינית? ותרץ הגרשז"א במעדני ארץ (סי' ו' אות י"א) שרק עבודה באילן מותרת במוצאי שביעית אך עבודה בגוף הפירות אסורה גם במוצאי שביעית. ולפי"ז נראה לכאורה שפרישת רשת כמוה כעבודה בגוף הפירות והדבר יהיה אסור במוצאי שביעית. אך בשביעית עצמה הדבר מותר וכנ"ל. אך אם נגדיר את פרישת הרשת כפעולה מחוץ לאילן א"כ היא תהיה מותרת במוצאי שביעית. אלא שילה"ק על זה מאיסור עשיית בתים בשביעית (משנה פ"ב מ"ד ורמב"ם פ"ג ה"ט) הרי רשת דינה כבית? והנה זה לשון

מיירי שנטע י"ד יום לפני מוצאי שביעית, וא"כ ההשרשה היתה עוד בשביעית, ולכן יש חשד שעבר עבירה בשביעית. אך אה"נ, אם נטע תוך י"ד יום למוצ"ש — אינו צריך לעקור. (ועי' חזו"א סי' י"ז ס"ק כ"ה בהסבר הרישא בירושלמי, וא"כ ה"ה לסיפא). ועי' "הליכות שדה" להמכון לחקר

שאלה

מהו לפרוש רשת על תמרים בתחילת השנה השביעית, כדי למנוע את אכילתם ע"י הציפורים?

תשובה

עיין רמב"ם (פ"א ה"ה): "ולא יסוך את הנטיעות בדבר שיש לו זוהמא כדי שלא יאכל אותו העוף כשהוא רך". משמע לכאורה שאסור לעשות פעולה בעץ כדי למנוע את אכילת הפירות ע"י הציפורים. מיהו הדבר תלוי בהסבר הלכה זו. לדעת פאה"ש (סי' כא ס"ק יא) האיסור הוא דוקא בסיכת העץ עצמו, אך פריסת רשת מחוץ לעץ אולי תהיה מותרת. עי"ש שהק' מדברי הרמב"ם שהתיר פעולות לאוקמי. ותי' לחלק בין לאוקמי בגוף העץ לבין לאוקמי מחוץ לעץ. ונ"ד הוא לכאורה מחוץ לעץ. ומרן הרב חילק בין אוקמי פירא לאוקמי אילנא. שלאוקמי פירא אסור כי הפרי קדוש בקדו"ש ואין לאדם בעלות עליו ואסור לו לעשות כל פעולה לאוקמי. וא"כ בנ"ד שהפרי הוא משנה השישית אין איסור בפעולה לאוקמי פירא, ורק במוצאי